

A múlt üzenetei

Öröm és gond Óbudán

Nincsen három hónapja, hogy a Magyar Nemzet *Mi lesz veled, Óbuda?* címmel megkísérelte összefoglalni a megújuló városnegyed műemlékvédelmi és régészeti gondjait. Cikkünk szót a bontásra kiszemelt Krúdy-ház megóvása érdekében, s ama épületek egyik-másikát is felsorolta, amelyek, noha nem műemlékek, de egész műveltségükben a régi óbudai életforma jegyeit őrzik. Nem zavarják az építkezést, mégis el akarják dozerolni valamennyit, pedig nagyon szépen beillenek az új városképbe. Sőt, föl is oldanak a sík falfelületek merev unalmát. Kévszám költséggel helyreállíthatók volnának, s mintegy skanzenként a korszerű muzeológia eszközeivel ábrázolni lehetne bennük a régi Óbuda világát.

Oázis a betonsivatagban

A cikk mondandóját egyértelműen helyeselte a közvélemény, s a lakónegyed tervezője is foglalkozik a gondolattal, miként lehetne megóvni az épületeket. Közben újabb hír érkezett: a Szent Péter és Pál apostolokról elnevezett óbudai főplébánia területéhez tartozó kántorlakot is bontásra ítélték.

A főplébánia épülete műemlék. Az István király idejében, 1015-ben alapított egyház fölött áll, s mostani barokk arculatát 1756-ban formálta Schaden János. Középkori eredetű mély pincéjében, noha mindig száraz volt, most lábszárig áll a víz. Nyilván valamelyik elbontott csatorna vagy vezeték vize ömlik oda.

Megálltam a parókia kertjében, a hátsó fronton lapul a csákányra kiszemelt kántorlak. A kertben buja vegetáció: védett akácfák ágai alatt változatos növényzet, a rózsabokrok mellett százféle virág, cserje és fa várja az elmúlást. A kántorlak egyszerű U-alakú épület, a XVIII. században emelték, de pincézte középkori eredetűnek mutatkozik. A házban mestergerendás szobák. Ez a kies lak nem műemlék, ennél szebb épületeket is le kellett bontani a jelenkor és a jövő érdekében. Ám mindezekről abban különbözik, hogy *szervesen és logikusan olyan műemlékegyütteshez illeszkedik, amelyek történeti ivelése a valaképpen római kortól a barokkig vezet.* Vették volna lebontani, s mielőtt megbánnánk, jó lenne azokat a módosított bontási terveket muzeológusok, műtörténészek, néprajzosok és régészek bevonásával alaposabban felülvizsgálni.

Történeti folytonosság

Az idézett cikkben ezt írtuk április 10-én: "... a régészeti kutatás és az építkezés üteme valahogy Óbudán sincs összhangban. Így hát napi sétáinkon is láthatjuk, ahol ásátás van, vagy exkavátorok serénykednek, hogy most különösen sok dolog volna itt a régészeti-nek. Különböző korok egymásra rétegződött cserép- és kőfalmaradványait veti ki a föld lépten-nyomon a Zápor utcától a Bogdáni útig, még a Meggyfa utca tájáig is, pedig figyelemre int az itt föltárt Hercules-villa egyedülálló mozaikpadlózatával. Attól tartok, soha nem tudjuk meg, hogy ezen a tájon mi megy veszendőbe."

Az elmúlt hetekben, a régészeknek leginkább kedvező évszakban, a föltárára illetékes

Budapesti Történeti Múzeum új vezetősége okos és előrelátó szándékkal más alapokra helyezte az Óbudán elvégzendő kutatást. Minden figyelmét és erejét a munkára fordította.

Anyagi lehetőségek híján, 1968 óta csak helyel-közzel dolgozhattak Óbudán a régészek. Nem rajtuk múlott, hogy eddig végzett munkájuk lényegében a leletmentés fogalmkörébe tartozik. A cölöpverő gépek és emelődaruk tövében nem sok helye és lehetősége van a régészeti kutatásnak. Tervszerű ásatásról itt szó sem lehetett. A lebontásra kiszemelt házak alatt sem dolgozhattak, amíg laktak bennük, ám amint kiköltöztek a lakók, másnap jött a dózer, meg a cölöpverő gép. Az Óbuda alatt rejtőző aquincumi castrumot és canabaét, azaz a táborvárost, csak akkor lehetett volna megnyugtatóan föltárni, ha a szükséges anyagi javak mellett idő is jut rá. De nem jutott. A bontást sokszor egyévi késelelemmel kezdték el, s nyomban jöttek az építők, hogy behozzák a lemaradást. Őket sem lehet hibáztatni, hiszen még rengeteg új házat kell felépíteni Óbudán. Sokan várják a lakásokat.

S ha lett volna idő? Anyagi fedezet nem volt rá. A múzeum csupán 8 forintos órabérért alkalmazhat ásatáshoz munkást. S a régészeti föltárás keservesen-nehez fizikai munkáját ennyi pénzért senki sem vállalja.

Két ezrelék

A történeti és régészeti szempontból oly jelentős Óbuda esetében is megfelelőnek a gyakorlatról, amit hasonló esetekben a szocialista országok példája kínál. A Szovjetunióban és Bulgáriában például a teljes beruházás összegének két ezrelékét az építkezést megelőző régészeti feltárára kell fordítani. Ennyi pénzt Óbudán el sem lehetett volna költeni.

Néhány hete a Budapesti Történeti Múzeum főigazgatójának a műemlékek védelméről szóló törvényre hivatkozva le kellett állítatni egyes szakaszon az óbudai építkezést. Jelentős eseménynek kellett történnie, ha megtehette. S megtette, mert valóban mérlegelni kell, már nemcsak a közvéleménynek, de az illetékeseknek is, hogyan tovább Óbudán? Talán az érdeklődő laikusnak nem sokat mond, de történeti és régészeti szempontból rendkívül fontos eseménysorozatnak voltunk szemtanúi:

A Fényes Adolf utcában, csőfektetés közben bukkant elő a táborváros IV. században épült déli kapuja, s közel hozzá egy több karéjos kápolna alapzata. Jelenvalósága bizonyítja, hogy a római impérium pannóniai bukása után Aquincumból sem menekült el a lakosság, s az avar uralom idején, tehát a honfoglalás hajnalán, ezen a tájon is jelentős keresztény kolónia élt.

Nem sokkal távolabb, a Perc utcában, szemben a Golival, sikerült megtalálni a klarissza kolostor maradványait. A régészek megérdemelt szerencséje, hiszen évek óta keresték. A Vörösvári út és a Kórház utca között épülő hatalmas szolgáltatóház alapozásánál is jelentős római kori maradványok bukkantak elő. A régészek már bizonyossággal állítják, hogy egy tetrapylon maradványait tárták föl. S

ilyen építmény nem maradt fenn Európában, egyedül a hajdan romanizált Észak-Afrikában vannak hasonmásai. A tetrapylon történeti és kultúrhátróliai jelentősége fölbecsülhetetlen.

Közvetlenül a négyes kapu mellett lelték meg a praetorium, azaz a parancsnoksági épület maradványait. Tehát voltaképpen itt volt a tábor középpontja. Fölötte ágaskodik a mai Óbuda.

A Búvár utcában a hajdani Jéggyár alatt a régészek kettős rétegződésű, nagyszabású római kori villát találtak. Az épületmaradványok már eddig is sok mindent megvallottak: az első réteg terrazzós padozata, központi fűtésrendszere, apszisos hajlata; a második réteg töredékes falfestményei a lelet jelentőségéről tanúskodnak. Alig két kőhajításnyira van ide a nevezetes Hercules-villa.

A Laktanya utcában, csőfektetés közben ugyancsak jelentős épületmaradványok kerültek elő.

De az itt fölsorolt leletek csupán a jól szervezett munka kezdeti eredményei.

Mozog a föld

Óbudán mozog a föld. Forgatják, hordják a talajt: ez a nyár máris gazdag termést hozott a tudományunk. Sokan fölismerték ezt, nemcsak a kutatók. Kutas István főmérnök, az óbudai építkezés közvetlen irányítója, továbbá az Út- és Vasútépítő Vállalat főépítész-vezetősége s megannyi névtelen munkás, akik, ha úgy adódott, még segítettek is a régészeknek. Drága segítség ez, de szükség volt rá. Tudták ezt a cölöpverők, akik gépeikkel sok-sok órabért megtakarítottak a kutatásnak? S azok is, akik úgy határoztak, hogy a Perc utca és a Fényes Adolf utcai új házak előtt *összefüggő romterületet kell kiataktítani.* Ők bizonyára tudták, mert tervek vannak születésben, hogy a római és középkori épületmaradványokat meg kell menteni. A városképhez simuló, együttes romkertet alakítanak ki.

Kevés hely van ebben az országban, ahol a föltárt és a föltáráshoz szükséges régészeti emlékek ilyen történeti folytonossággal fogódnak össze, s oly természetesen kíváncsognak beolvasni az új vasbeton valóságba.

S mennyi mindent tehetne itt a Hazafias Népfőrtés és a KISZ! Az iskolák és üzemek fiataljai. Mennyit ért volna például ezer óra társadalmi munka, ha régészeti kutatásra fordítják? Óbudán eddig ez még senkinek nem jutott eszébe.

Nem föladatom, hogy a most előkerült leletekhez fűzött hipotézisekről szóljak. Ez a kutatók dolga, de lesz még alkalom bizonyára, hogy az újabb eredményekről beszámoljak. A Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Bizottsága évekként ezelőtt hangsúlyozta az óbudai kutatások fontosságát és jelentőségét.

Voltaképpen senki nem hibás a történetekért, ám az eddigi költségek töredékéből már sok mindent föl lehetett volna tártani — és sehol nem áll le az építkezés. *Csupán valakinek irányítania kellett volna és összehangolnia a bontás, a régészeti kutatás és az építés ritmusát.*

Kiss Károly